

APOTHEEK OSCAR VAN SCHOOR IN DE GEBOUWEN VAN KAVA

Apr. Guy De Munck

Lezing tijdens het congres van 25 september 2010 te Antwerpen

Museum Sterckshof

Reeds voor de 13de eeuw bevond zich op de plaats van het huidige museum een schanshoeve, Hootvonder of Hooftvunder (afb. 1) genoemd, omringd door een gracht. Deze hoeve groeide uit tot een versterkt landgoed dat in 1524 werd aangekocht door Gerard Sterck, koopman, bankier en geheim raadsman van keizer Karel V. Hij verbouwde het kasteel tot een riant landgoed in renaissance-stijl dat nadien naar hem werd genoemd : het Sterckshof. Na verschillende bewoners te hebben gekend, kwam het uiteindelijk in 1693 in het bezit van de jezuïeten van Lier. Om een gezond evenwicht te verkrijgen tussen inspanning en ontspanning beschikte elke jezuïetenresidentie immers over een eigen landhuis. Zo beschikten de paters van het professiehuis naast de St-Ignatiuskerk van Antwerpen over het hof Ter Rivieren te Deurne, terwijl de paters van het college Hof van Liere het naburige kasteel Vennenburg verwierven (1). Na de opheffing van de jezuïetenorde in 1773 werd het domein Sterckshof gekocht door bankier Jan Cogels die het samenvoegde met het landgoed Ter Rivieren.

In 1921 kocht ten slotte het provinciebestuur van Antwerpen het domein Rivierenhof, waar ook het kasteel Sterckshof deel van uit maakte. Van het gebouw bleven echter enkel nog een voorbouw van één verdieping met toren, de ingangspoort en enkele gammele bijgebouwen over. Reeds in 1922 tekende architect J.A. Van der Gucht de plannen voor een wederopbouw. Aan de hand van weergevonden grondvesten en iconografisch materiaal verrees uiteindelijk in de jaren dertig een reconstructie zoals wij het gebouw heden ten dage kennen. (afb. 2) Het Sterckshof is dus eigenlijk geen kasteel maar een historische reconstructie, die echter zo tot de verbeelding spreekt dat iedereen meent dat het gebouw er reeds sinds mensenheugenis staat.

afb. 2

Na een geschil tussen de Antwerpse burgemeester Kamiel Huysmans en de Beheerscommissie van de Musea Steen en Vleeshuis, zochten enkele commissieleden een andere mogelijkheid om hun oudheidkundig onderzoek en hun verzamelactiviteit verder te zetten. In 1934 richtten zij te Antwerpen de Vereniging Museum voor Vlaamsche Beschaving en Openluchtmuseum op en maakten met het provinciebestuur een over-eenkomst over het gebruik van het Sterckshof. Oorspronkelijk wilden zij het

domein uitbouwen tot een openluchtmuseum naar het voorbeeld van Arnhem in Nederland of Skansen in Stockholm, waar het dagelijkse leven en de volkscultuur van de Vlamingen zou getoond worden. In afwachting werd het gebouw volgestouwd met archeologische, natuurhistorische, volkskundige en kunstambachtelijke collecties. Het plan van de provincie Limburg om in Bokrijk een openluchtmuseum uit te bouwen noopte tot de herziening van het museumconcept. In 1951 werd het Museum voor de Vlaamse Beschaving dan omgedoopt tot

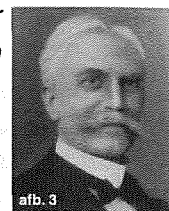
Museum Sterckshof. De collectie huis- en kerkzilver kwam tot stand, nadat de provincie het museum in 1953 overnam en waarbij de klemtoon kwam te liggen op de verwerving van kwaliteitsvol Antwerps edelsmeedwerk uit het ancien régime en later ook modern zilverwerk uit de 20ste eeuw. Enkele voorheen afgewerkte volkskundige zalen zoals de slotkeuken, de volksherberg en de apotheek bleven behouden.(2)

De museumapotheek

Vanaf 1936 krijgt het museum geregeld giften van o.a. de heer Kreglinger, *“die een grote verzamelaar is van wat apothekerij betreft, als ook van de heer Oscar Van Schoor, van wie wij nog verleden week een overgrote steenen kruidmortier ontvingen”* (brief aan de gouverneur d.d. 28.05.1936).

Uit een verslag van 27 mei 1941 vernemen we : *“gedurende het vredesjaar 1939 hebben we nog de apotheek kunnen in orde brengen, die we bij aankoop bemachtigd hadden te Mechelen, na het afsterven van de apotheker Prosper Van Melckebeke (junior in 1938); ze werd flink gestoffeerd met behulp van een gedeelte der verzameling van wijlen ons werkend medelid, Oscar Van Schoor, apotheker te Antwerpen en verscheidene giften van zijn weduwe en andere mecenes der stad”*

Wie waren de apothekers Van Melckebeke en Van Schoor wier namen verbonden zijn aan deze apotheek? Van Melckebe (Mechelen 1811-1886) werd geboren te Mechelen op 11 september 1844 en Prosper-Gustave-Henri-Marie Van Melckebeke senior, zoon van apr. Willem-Jan-Joost overleed er op 6 december 1907. (afb. 3)

In 1864 behaalde hij een graduaat in de Letteren, in 1866 promoveerde hij tot kandidaat in de farmacie en in 1868 tot apotheker aan de KUL. Hij hielp eerst zijn vader in de apotheek in de O.L.Vrouwstraat 96. Na de dood van zijn vader in 1886 bracht hij zijn apotheek over naar de Gildestraat 27. Het meubilair kan dus dateren uit dat jaar ofwel zijn de opstanden en de balies mee verhuisd uit de apotheek van zijn vader en dateren ze van ca 1840. Na zijn overlijden werd zijn apotheek verder uitgebaat met behulp van een gerant, apr. Welthauwers, en is uitgedoofd in 1937. Prosper Van Melckebeke was in leven: ondervoorzitter van de Association Générale Pharmaceutique de Belgique, Lid van de Provinciale en de Plaatselijke en Geneeskundige Commissie van Mechelen, Ondervoorzitter van het Mechels Comité der Anti-Tering Liga en Schatbewaarder van de Société des Pharmaciens de Malines.(3)

In de Nécrologie van de Journal de Pharmacie d'Anvers van 1907 verschijnt het bericht : *“après quelques jours de souffrance seulement notre regretté confrère a succombé à la douloureuse et pénible maladie qui le terrassait. Van Melckebeke s'occupait activement des intérêts de sa profession. Aussi sa mort sera une grande perte pour nos confrères malinois en particulier et pour la pharmacie en général”*

Oscar-Roman-Alfred Van Schoor werd te Dendermonde geboren op 4 februari 1873. Hij behaalde het diploma van apotheker in 1896 aan de RUG en nam de apotheek over van A.Bartolomeus te Herentals. Eind 1899 verhuisde hij naar Antwerpen, meer bepaald naar de Vondelstraat waar zijn apotheek was gevestigd. Op 2 juli 1901 werd hij lid van de Société de Pharmacie d'Anvers en in 1903 lid van de redactieraad van de Journal de Pharmacie d'Anvers, waarin hij regelmatig publiceerde, soms onder de schuilnaam Jean Ciane.

Van Schoor was zeer bedrijvig in de beroepsbeweging : hij was secretaris van de S.P.A. van 1918 tot 1928, voorzitter van de wetenschappelijke sectie van de N.P.(Nationale Pharmaceutique), lid van de redactieraad en vanaf 1931 redacteur en secretaris van de F.I.P., medestichter van de Société Belge d'Histoire de la Médecine, secretaris van het Komitee voor de heropricting van de Abdij van Orval, lid van de Commissie van het Museum Plantin-Moretus, bestuurslid van de Oudheidkundige Kring van Antwerpen, lid van de Bestuurlijke Commissie voor Folklore en van de Commissie van het Museum der Wetenschappen (Stichting Van Heurck) te Antwerpen, erelid en corresponderend lid van een groot aantal binnenlandse en buitenlandse apothekersverenigingen, president van Antwerpena Grupo Esperantisto. Hij is de auteur van een 65-tal publicaties in het Nederlands, het Frans, het Spaans en het Italiaans, de talrijke publicaties in het Esperanto niet meegerekend. Zijn publicaties bestrijken de farmaceutische wetenschappen, de volkskunde, de geschiedenis van de farmacie. Vooral op dit laatste gebied heeft hij baanbrekend werk verricht. Oscar Van Schoor overleed te Antwerpen op 7 juli 1936.(4)

De 19^e-eeuwse apotheek (afb. 4)

Het meubilair is uitgevoerd in eenvoudig grenen hout dat werd bruin geschilderd. De legplanken worden onderbroken door scharnierende deuren die als vergifkast dienstig waren. Op een van de deuren werd rode lak aangetroffen, die bij de restauratie werd bewaard en die wijst op een verzegeling van de deur met een lakzegel waarschijnlijk naar aanleiding van een geval van vergiftiging. Onder de legplanken zijn grote schuiven aangebracht voor kruiden. De grote balie is van het winket-type met twee opstanden waarachter de bereidingen werden gemaakt. Vooraan zijn

twee smalle tonkasten met glas voor de eerste specialiteiten. De kleine balie dient als schrijftafel voor het voorschriftenregister. De inhoud van de apotheek wordt gevormd door het legaat Van Schoor, bestaande uit standflessen, balansen, kolven, vijzels, pillenplanken, tinctuurpersen, snijplanken voor kruiden, een alambiek, e.a., aangevuld met schenkingen door en aankopen bij de weduwe Van Schoor en andere giften. Zo is de grote koperen weegschaal voor kruiden een gift van de heer Kreglinger, terwijl de opgevolde zaagvis afkomstig is van de eigenaar en conservator van het museum Frans Claes, tot 1933 gevestigd in het huis In de Gulden Spoor, St-Vincentiusstraat, voorloper van het Museum Vleeshuis.

Het gipsen standbeeld van Dodoens, een werk van Jozef Teurlinckx (Mechelen 1809-1873) stond model voor het standbeeld dat zich momenteel in de Kruidtuin te Mechelen bevindt. Jozef Tuerlinckx was leerling en later leraar aan de Mechelse Academie. Hij bekwaamde zich te Parijs en Rome, waar hij o.m. het borstbeeld van paus Gregorius XVI vervaardigde. Hij is de ontwerper van het standbeeld van Margareta van Oostenrijk, dat de Grote Markt van Mechelen siert. Verder bevindt er zich werk van hem in openbare verzamelingen en in kerken te Mechelen. (5)

Bruikleen en definitieve schenking

Door de aangroei en diversiteit van de museumcollectie werd door de provincie beslist vanaf 1972 sommige deelverzamelingen zoals textiel, fotografie en diamant onder te brengen in eigen musea (textiel ging naar Vrieselhof te Oelegem, later naar het MoMu; fotografie naar het pakhuis Vlaanderen aan de Waalse Kaai; het Provinciaal Diamantmuseum kwam uiteindelijk op het Astridplein.

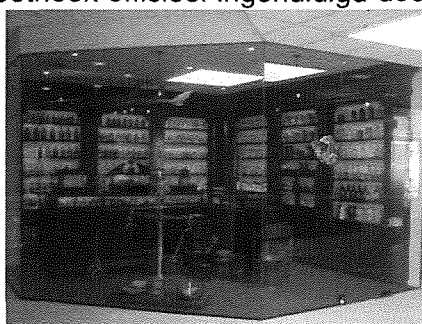
In 1992 besliste dan de Bestendige Deputatie van de provincie Antwerpen om haar provinciale musea nogmaals te herstructureren en voor het Sterckshof werd dat uiteraard alles wat met zilver had te maken. Het Museum voor Kunstambachten werd opgeheven en omgevormd tot Zilvercentrum. Deelcollecties die niet in het nieuwe concept pasten zouden geheel of gedeeltelijk in langdurige bruikleen worden gegeven aan andere instellingen of musea.

De dag dat we dit vernamen stelde het KAVA-bestuur in een brief aan conservator Leo De Ren zich kandidaat voor de bruikleen van de museumapotheek en haar inboedel, met de mededeling dat aan de herinrichting van het gelijkvloers werd gewerkt en dat daarbij een ruimte voor de opstelling van de oude apotheek kon voorzien worden (brief KAVA d.d. 9 nov. 1992 GDM/jg92.181). Samen met de apotheek Duwaerts, uit het intussen gesloten Museum voor Volkskunde van Antwerpen, is deze apotheek immers de enige publieke officina in Antwerps museaal bezit. De plannen voor de verbouwing van het gelijkvloers Consciencestraat 41 werden aangepast, zodat de apotheek in de inkomhal in een "museale opstelling" de blikvanger zou worden voor elke bezoeker.

Op 18 februari 1993 deelde de heer Leo De Ren ons mede dat de Bestendige Deputatie in zitting van 28 januari 1993 instemde met ***"de (gevraagde) bruikleen voor tien jaar (hernieuwbaar) van de museum-apotheek aan de Koninklijke Apothekersvereniging van Antwerpen. De apotheek mag, mits verzekering voor 2.000.000 BEF tegen brandschade, vernieling en diefstal, in het verbondsgebouw in de Consciencestraat 41 te Antwerpen worden geïnstalleerd (brief Museum Sterckshof d.d. 18.02.1993 LDR/IB).***

In het voorjaar van datzelfde jaar werd met assistentie van de provinciale bouwdienst de apotheek deskundig ontmanteld en overgebracht naar de firma Vanhout en Zonen te Turnhout voor nazicht en montage. De inboedel werd tijdelijk opgeslagen in de kelders van de vereniging in afwachting van het einde van de transformatiewerken aan het gelijkvloers. Bij de nieuwe opstelling in de inkomhal van het KAVA-gebouw werd zoveel als mogelijk rekening gehouden met de oorspronkelijke museale opstelling in het museum. Het meubilair werd deskundig gerestaureerd door Studio Luc, terwijl de KAVA-senioren instonden voor de reiniging en opstelling van de inboedel.

Op 17 maart 1995 werd de apotheek officieel ingehuldigd door toenmalig burgemeester Leona Detiège. (afb.5)

afb. 5

Op 7 september 2000 tenslotte besliste de Provincieraad van Antwerpen **“over te gaan tot de definitieve schenking van de deelcollectie die in 1992/93 in langdurige bruikleen werd overgedragen vanuit het Provinciaal Museum Sterckshof-Zilvercentrum te weten meubilair en inboedel van de apotheek”**

(brief Museum Sterckshof d.d. 25.09.2000/paunacl/SH003744.doc)

De onderhands geschreven overeenkomst met als enige voorwaarde **“dat de begunstigde de betreffende collectie zal bewaren en beheren met de zorgen van een goed huisvader”**, werd getekend door gouverneur C. Paulus en de Provinciegriffier op 30.01.2001.

(brief Museum Sterckshof d.d. 06.02.2001/paunacl/SH004234.doc)

Referenties

- (1) Een sleutel voor de Sint-Carolus Borromeuskerk te Antwerpen, Rudi Mannaerts TOPA 2002
- (2) De Zilvercollectie-The Silver Collection, L De Ren, Sterckshof Studies 9 Antwerpen-Deurne 1997
OKV Provinciaal Museum Sterckshof-Zilvercentrum, L De Ren 1995-2
- (3) Mechelen en de Farmacie, R Van den Heuvel, Mechelen 1962
- (4) Gedenkboek 150 jaar KAVA, LJ Vandewiele, Antwerpen 1985
- (5) Met dank aan de heer M Bafcop, Conservator Stedelijke Musea Mechelen, 1994

Apr. Guy De Munck

Residentie De Ijsfabriek, Kronenburgstraat 27/322 – 2000 Antwerpen